

Brzoza, lipa i zioła w tradycji Bożego Ciała

2.6.2026 - Katarzyna Klimek | Generalna Dyrekcja Lasów Państwowych

Gałązki brzozy przy ołtarzach, lipowe liście w wiankach, zapach macierzanki i mięty, płatki kwiatów rozsypywane pod nogami uczestników procesji. Święto Bożego Ciała od wieków spleta religijną symbolikę z przyrodą, a jego obchody trudno wyobrazić sobie bez rodzimych drzew i ziół.

Boże Ciało zajmuje w polskiej obrzędowości miejsce szczególne. W przeciwieństwie do wielu innych świąt nie wyrosło z dawnych praktyk przedchrześcijańskich. Ma swoje źródło w liturgii Kościoła katolickiego i najpierw rozwijało się w miastach, skąd później trafiło na wieś. Pierwsze obchody odbyły się w XIV-wiecznym Krakowie, a z czasem święto obrosło lokalnymi zwyczajami, zielnymi dekoracjami, wiankami, procesjami i bogatą symboliką roślin.

Wśród nich szczególne miejsce zajmują brzoza i lipa, od wieków obecne zarówno w polskim krajobrazie, jak i ludowej tradycji.

Brzoza - symbol życia i czystości

Brzoza symbolizuje witalność, życie, czystość i płodność. To nie przypadek, że właśnie młodymi gałązkami brzozowymi przystrajano ołtarze wokół kościołów i wzdłuż trasy procesji.

W wielu regionach Polski zwyczaj ten jest żywy do dziś. Gdy procesja przechodzi dalej, wierni obrywają gałązki i zabierają je do domów. Wetknięte za święte obrazy, zawieszone przy drzwiach czy umieszczane w pomieszczeniach gospodarskich mają chronić przed burzą, piorunami, chorobami i „złym spojrzeniem”.

Brzoza należy do najbardziej rozpoznawalnych rodzimych drzew Polski. **Jest gatunkiem pionierskim, czyli pojawia się tam, gdzie natura zaczyna odbudowę - na zrębach, pożaryskach i terenach zdegradowanych.** Jej lekkie nasiona łatwo przenosi wiatr, a młode drzewa dobrze radzą sobie w trudnych warunkach.

Jej drewno jest jasne, twarde i elastyczne. Znajduje zastosowanie m.in. w meblarstwie, stolarstwie, produkcji sklejek i galanterii drzewnej. Korę brzozową można wykorzystać jako naturalną rozpałkę, a dawniej używano jej do pozyskiwania dziegciu, czyli substancji służącej do konserwacji drewna i skór.

Obejrzyj film o brzozie

Lipa - drzewo opiekuńcze

Drugim ważnym dla obrzędowości drzewem jest lipa – symbol kobiecości i opieki. W tradycji ludowej uchodziła za drzewo ochronne, dlatego często sadzono ją przy kościołach. Miała chronić przed uderzeniami piorunów i pożarami.

Do wianków i dekoracji związanych z Bożym Ciałem trafiały jej liście i gałązki, a poświęcone rośliny przechowywano przez cały rok dla ochrony domu i gospodarstwa.

Miododajna lipa od wieków była jednym z najbardziej cenionych rodzimych gatunków drzew. Sadzono ją przy domach, kościołach, kapliczkach i wiejskich placach. Dawała cień, pożytek dla

pszczół, surowiec zielarski i drewno wykorzystywane przez rzemieślników.

Jej drewno jest miękkie, lekkie, jednolite i łatwe w obróbce, dlatego od stuleci ceniono je w rzeźbiarstwie, snycerstwie i lutnictwie. Powstawały z niego figury świętych, ołtarze, elementy wyposażenia kościołów, ale też drobne przedmioty codziennego użytku.

W przyrodzie lipa pozostaje jednym z najważniejszych drzew dla zapylaczy. Jej letnie kwitnienie jest cennym źródłem nektaru i pyłku dla pszczoł oraz wielu innych owadów.

Wianki pełne ziół

Wianki pleciono z roślin zebranych na łąkach, miedzach i w przydomowych ogródkach. Używano mięty, macierzanki, rozchodnika, dziurawca, krwawnika, rumianku oraz liści brzozy i lipy.

Spośród nich szczególną rolę odgrywał rozchodnik, zwany także „grzmotnikiem”, któremu przypisywano moc ochrony przed burzami. Po poświęceniu ziola suszono i przechowywano przez cały rok, wykorzystując do naparów, jako dodatek do paszy dla zwierząt czy do okadzania domów i obejść. Korzystano z nich podczas leczenia ludzi i zwierząt, a ich lecznicze właściwości spletały się z wierzeniami w ich moc ochronną.

Święto kwiatów i zieleni

Boże Ciało to także święto kwiatów. Płatki chabrów, maków, róż i piwonii rozsypywane przez dzieci, kwietne dywany i zielone ołtarze świadczą o tym, jak ważne miejsce w tradycji zajmują rośliny.

Brzoza, lipa, mięta czy macierzanka nie były jedynie ozdobnym dodatkiem do obrzędów. Stosowano je powszechnie w medycynie ludowej. Może dlatego ich symbolika wciąż pozostaje czytelna – jak brzozowa gałązka wsunięta za obraz, wysuszony wianek pod strzechą albo zapach ziół unoszący się w czerwcowym powietrzu.

<https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/brzoza-lipa-i-ziola-w-tradycji-bozego-ciala>